

#### Zitierhinweis

Hlaváček, Ivan: Rezension über: Johannes Abdullahi, Der Kaisersohn und das Geld. Freigebigkeit und Prachtentfaltung König Johanns von Böhmen (1296-1346), Luxembourg: Imprimerie Centrale, 2019, in: Český časopis historický, 2020, 4, S. 1161-1164, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/e7c11d33db7e4406ad22017225b6da6c>

# český časopis historický

#### copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

přínejmenším stejný zájem severoitalských obchodníků působících na Janově dvoře, jimž kvůli svým dluhům velkoryse poskytoval privilegia.

Knihu uzavírá výstižné resumé (s. 294–303). Pro čtenáře vstřícná je též příloha obsahující čtyři prosopografické přehledy s odkazy na prameny, případně též na literaturu a s vysvětlujícími poznámkami. První z nich představuje soupis zpráv o slavnostech a turnajích, na nichž se král Jan podílel. Velmi cenný je v pořadí druhý přehled vztahů krále k některým šlechticům podle spisů *Minne und Gesellschaft*, *Die Schule der Ehre* a *Die besten Drei*. Třetí příloha je ukázkou nejvyšších sum za vzdání léna (Manngeld), poslední přináší abecední soupis dvou set vazalů a hradních manů krále Jana jako hraběte lucemburského v oblasti mezi Rýnem a Moselou.

Kniha Johanna Abdullahiho představuje neotřelý, záslužný a přínosný pohled na jeden z citlivých aspektů vlády krále Jana a zajímavým způsobem rozšiřuje pohled na jeho osobnost. Autor vyšel z dobré znalosti širokého spektra narativních pramenů i relevantní literatury, byť česká produkce je v ní zastoupena spíše okrajově.

Lenka Bobková

Johannes ABDULLAHI

***Der Kaisersohn und das Geld. Freigebigkeit und Prachtentfaltung  
König Johans von Böhmen (1296–1346)***

(= Centre Luxembourgeois de Documentation et d'Etudes Médiévales, Bd. 47)

Luxembourg, Cludem 2019, 368 s., ISBN 978-2-919979-34-9.

S jistou nadsázkou by bylo možno říci, že kniha se stejně tak mohla jmenovat *Der Kaisersohn und die Geldnot*. Neradostné finanční situace českého krále Jana Lucemburského si ovšem byla odedávna vědoma nejen odborná literatura. Je však třeba říci, že komplikovanou finanční situaci měli víceméně všichni potentáti, Jan byl ovšem mezi nimi opravdu „králem“. Přesto je Abdullahi první, kdo ji dal do titulku své rozsáhlé disertace, obhájené na mnichovské univerzitě ne bez účinné podpory profesorů mladé lucemburské univerzity M. Paulyho a M. Marguea. Českého čtenáře zájem o „české“ téma „z venku“ potěší, ale současně si živě uvědomuje, že současně jde o výsostné téma evropské. Nicméně vždy musí jeho zpracování poměřovat s tím, co nabízí domácí literatura. Doba, kdy si západní zahraniční literatura víceméně „vystačila“ bez její znalosti (výjimky potvrzovaly pravidlo), je k prospěchu věci minulostí, nicméně s jejími residuy se nutně dále setkáváme.

Z našeho pohledu je třeba Abdullahiho zájem nejen vítat jako projev toho, že *in Bohemia non sunt leones*, ale také číst knihu tak, abychom si z ní odnesli to přínosné z pohledu z jiného úhlu. Není tedy div, že čtenář začíná seznamem použitých pramenů a literatury. Stovky titulů, které jsou uváděny v takových soupisech, někdy nutně vzbuzují údiv až obdiv, i když je třeba zachovávat rezervu s tím, že je třeba poohlédnout se i po tom, co uvedeno není a ovšem zvažovat, zda to bylo na škodu toho či onoho díla, či je to možno pominout. Podívejme se tedy z tohoto aspektu na skoro třicetistránkový seznam Abdullahim použité literatury a pramenů.

Dnes už není možno hovořit o opomíjení děl českých autorů v důsledku neznalosti českého jazyka, protože Češi často publikují v západních jazycích; ale ovšem stále je a doufám, že bude i nadále řada prací, které jsou psány česky. Ty ale zatím stále tvoří většinu příspěvků, a i když většinou mají cizojazyčné souhrny (to se ovšem netýká starší literatury, kterou ale nelze odepisovat, jak se nezřídka děje i *in domo*), není tato premisa zdaleka vždy, bohužel, naplňována. Nemám na mysli práce obecného, přehledového rázu, což by bylo malicherné, ale ty, které se týkají merita věci. Postrádám-li ale u Abdullahiho velkou a mimořádnou biografii Jana Lucemburského od Lenky Bobkové, vysvětlí se její absence snadno časovým souběhem vydání s jeho knihou. Totéž se týká i německé práce B. Marani-Moravové o Petru Žitavském a jeho Zbraslavské kronice.

Postrádám však práce o dvou tématických okruzích, které se výslovně dotýkají merita Abdullahim sledovaného problému, totiž finanční problematiky a ohraničující do značné míry symbolicky celou Janovu královskou vládu. Je to pro její počátek sice drobná, ale důležitá edice a zejména interpretace zlomku Janova (komorního) registra z roku 1312 od Václava Vojtíška ve Friedrichově sborníku z roku 1931 (přetisk 1953). Texty samy sice přicházejí v Emlerových Regestech, která Abdullahi užívá, ta ovšem neznala jejich provenienci, která je podstatná právě pro otázku, kterou Abdullahi řeší. Druhý okruh pak tvoří dosti obsáhlá česko-polská literatura týkající se nálezů tzv. pokladu ze slezské Středy ze sedmdesátých let minulého století, jehož interpretace je v leckterém směru pro vládu Janovu symptomatická. Nikde sice není *verbis expressis* řečeno, že tu šlo o zástavu vratislavskému židovskému finančníku, ale z kontextu je to takřka nepochybné.

Nechci unavovat dlouhými citacemi, nicméně měly být užity a tedy v seznamu uvedeny ještě dva monumentální výstavní katalogy Janovi věnované, které nelze přehlížet. Je to *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský a Král, který létal*,<sup>1</sup> zatímco leccos z v knize uváděného bylo by možno bez problému pominout. A bylo by možno zamyslet se i nad nálezem a interpretací heraldické výzdoby v domě Brunnenhof v Curychu, který tehdy patřil židovskému finančníkovi a kde se mezi místními šlechtickými rody a s jejich erby překvapivě setkáváme i s erbem hrabat z Lucemburku (tedy ne sice českého krále, nicméně nelze na něj jako na „zákazníka“ pomýšlet?). Stálo by za to se nad věcí zamyslet. Naznačuje to i zapadlá stať tamního městského archeologa Dölfa Wilda a Rolanda Böhmera z roku 1995–96.

Nicméně u tak široce koncipovaného, do značné míry vynalézavě zpracovaného tématu, nelze výše zmíněné dodatky absolutizovat. Možná, že v nich Abdullahi aspoň *ex post* najde případnou inspiraci pro další práci. Podstatné ovšem je to, co podává. A stojí za to, věnovat tomu pozornost. Nejde totiž o životopis klasického rázu, nýbrž soustředění se na v nejširším slova smyslu finanční aspekty a dopady Janovy politiky. Těm je sice v dosavadní literatuře pochopitelně věnována pozornost, ta ale většinově

---

1 Miroslav KINDL – Pavla STÁTŇÍKOVÁ, *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310: průvodce dobou*, [1], Praha 2010, Klára BENEŠOVSKÁ (ed.), *Královský sňatek. Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, [2], Praha 2010; David MAYER (ed.), *Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského*, Ostrava 2011. Obě práce jsou v mnichovské Státní knihovně.

odkazuje na Janovu marnotratnost a bezuzdné vysávání království. To vidí Abdullahi jinak a v tom je hlavní zásluha jeho práce. Ne, že by onu marnotratnost, velkorysost a další vlastnosti tohoto typu chtěl přehlížet, ale řadí je do příslušných „škatulek“ pozdně středověkého systému vládnutí. A u Jana jejich počet a rozmanitost z různých důvodů výrazně narůstaly. Nepochybně přitom hrály roli nejen Janovy subjektivní předpoklady a to, že se dostal na královský trůn doslova v útlém věku; daleko více působilo a svazovalo to, že podle Abdullahiho nešlo o „obyčejného“ krále, ale o syna vládnoucího římského krále/císaře Jindřicha VII., po jehož smrti bylo dlouho vakuum, čímž se Jan cítil co do reprezentace vázán. Ostatně jeden čas se o něm v této souvislosti uvažovalo.

Proto pochopíme, že v seznamu literatury je množství prací zejména Gerda Althoffa, ale i dalších, kteří sledují dvorské rituály a ceremoniály. Ty nebyly interní záležitostí, ale stávaly se divadlem určeným podle svého zaměření různým druhům obecnosti. To bylo u Jana dáno či umocňováno už naznačenou neklidnou povahou, což mu porůznu vyneslo v historiografii všeliká epiteta, jako král cizinec (Josef Šusta), či král diplomat (Jiří Spěváček). Stejně tak by ovšem bylo možné označení král rytíř, bez něhož se neodehrálo skoro žádné „harašení zbraněmi“, ale ani žádné významné mezinárodní dohadování.

Třeba ale aspoň stručně charakterizovat strukturu knihy, která se po úvodním přehledu názorů středověkých kronikářů na tohoto panovníka, člení do tří velkých textových oddílů s návazným rozsáhlým a vyváženým souhrnem (s. 294–303). Samozřejmě vedle obligátních bibliografických seznamů a společného osobního a místního rejstříku ještě s rozsáhlými prosopografickými soupisy, k nimž bude třeba se vrátit, protože patří k závažnému přínosnému podkladu pro Abdullahiho předchozí výklady. V úvodu autor periodizuje Janovu vládu do tří epoch, členěných počátkem dvacátých let a pak rokem 1335. Svým přínosem jsou zmiňováni Jiří Spěváček, Winfried Reichert a Zdeněk Žalud. Zejména pak Abdullahi zdůrazňuje prostředního z nich, jenž akcentoval Janovu péči o „jeho“ lucemburské hrabství a vůbec o jeho „rheinische Hansel“, jak překládá nevlídný až pohrdlivý obrat *rinenses henkinos* v předposlední kapitole Autobiografie Karla IV. Karlův pokračovatel tím nepochybně v jeho intencích mínil Janovy tamní „oblíbence“, dosud téměř bezejmennou skupinu nižších šlechticů, rytířů, resp. obecně Porýňanů, které si Jan chtěl uže připoutat. Výstižný překlad tohoto termínu působil potíže, až Heinz Thomas upozornil na tento vysvětlující obrat v kronice Otakara Štýrského.

V prvním oddílu přehlíží Abdullahi nákladné slavnosti, zejména turnaje, nejen Janem pořádané, ale hlavně ty na Západě, na nichž se Jan zpravidla s velkým leskem aktivně podílel. Pražský turnaj, který Jan pořádal nedlouho po tzv. Domažlické dohodě s českou šlechtou hodnotí jako Janovo vstřícné gesto vůči ní. Je ovšem známo, že zahraniční hosté se do Prahy na jeho turnaje moc nehrnuli, takže zprávy o nich posléze mizí, ale nemizí Janova účast na cizích podnicích. Text dále pokračuje zevrubnou interpretací Janovy pompézní účasti na korunovací třetí manželky francouzského krále Karla IV. Krásného Johany a vůbec jeho vystupování na tamním dvoře, kdy Jan demonstroval svou příslušnost k tamní šlechtické komunitě a tím – dodávám – ať vědomě či nevědomě prezentoval české království.

Za klíčovou – i rozsahem – považuji následující stať (s. 131–263) s jedním grafem a velmi schematickou mapkou, která vzhledem k velkému měřítku bohužel nepřináší dostatečně zřetelnou výpověď (s. 194). Kapitola probírá *Umfangreiche Zuwendungen für rheinische „Hansel“*, tedy příslušníky Janovy klientely či osoby jinak s ním spojené. Možná by se mělo říci, že šlo o osoby, které si Jan chtěl získat (a udržet). Abdullahi zejména podrobně probírá jejich „obleňování“, při čemž šlo především o tzv. finanční léna. V českém království pak je akcentován Janův kreditní a zástavní systém. Naopak je kritizována Karlova snaha o rekuperaci zastavených hradů a jiných zboží s tím že se ve finančních potížích orientoval na rozdíl od Jana spíše na městské, zejména pražské patricie. Nevím, zda je tato kritika zcela oprávněná.

Stručnější (s. 264–293) je „numismatická“ kapitola, která je ovšem pojednána z vyššího hospodářského hlediska. Je tu ale výrazně akcentován vliv a zájem panovníka obklopujících odborníků, zejména italského původu. Zdá se, že obecně bude třeba víc brát v úvahu existenci a vliv cizích odborníků nejen u Jana samotného, ale i jeho nástupců.

O seznamu pramenů a literatury byla řeč, je třeba zastavit se u mimořádně pracných a svým způsobem objevných prosopografických soupisů. V prvním autor sestavil informace o celkem 22 Janových pompézních účastích na různých turnajích a svátcích. Z nich se valná většina – 18 – odehrávala v říši či ve Francii. Další seznam doslova vypreparovává ze tří současných německých literárních děl (Minne und Gesellschaft, Die Schule der Ehre a Die besten Drei) osoby, které buď bezprostředně byly v nějakém kontaktu s Janem, nebo to je prokázáno o jejich příbuzných. Jen z těchto tří prací autor shledal 25 osob, vesměs z oblasti dolního Porýní. Třetí soupis uvádí deset nejvyšších finančních částek spojených s udílením manství, poslední seznam pak rovných 200 (!) Janových vazalů resp. držitelů hradních lén, opět vesměs z Porýní. Zejména tento přehled považuji za významný. Nerozumím však tomu, že osoby z těchto soupisů nebyly pojaty do závěrečného rejstříku, takže do značné míry zapadnou. Trochu se podivuji, že Abdullahi příslušné údaje nesestavil do tabulky podle sociálních či dalších ukazatelů, která by ukázala různé tendence.

Možno tedy jednoznačně shrnout, že Abdullahiho práce je významným přínosem pro další bádání, neboť ukazuje, že i u zdánlivě doslova (dokonce několikrát) vyčerpaného tématu tomu tak nemusí být a že nejde jen o jinak položenou otázku, ale i o pramenný materiál, který je v jiném kontextu znám a tak vlastně ležel na cestě a stačilo jen ho zvednout.

Ivan Hlaváček